

«Оцерковлення» знань

Юлія КЕДРОВСЬКА

Оскільки ще 1919 року КПРС відкрито проголосила своєю метою сприяння відмиранню «релігійних забобонів», а потім протягом семи десятиліть радянський люд прослуховував курс наукового атеїзму, після розпаду «мегаімперії» багато людей почали просто ігнорувати або навіть не розрізняти власних релігійних потреб, вважаючи релігію або історичним пережитком, або засобом соціального маніпулювання («опіумом для народу»), а себе, відповідно, – його потенційними жертвами.

Суспільно-політичні процеси 1990-х призвели до того, що, з одного боку, у постперебудовний період людина відчула певну свободу, а з другого – опинилася в смисловому й ціннісному вакуумі, внаслідок чого її духовні шукання стали нерідко набирати химерних форм, далеких від традиційної релігійності, поза якою неможлива цілісна самореалізація особистості. У суспільстві виникла «нестійка релігійна свідомість», подальше формування якої породило «ринок релігійної пропозиції» з безліччю неокультів і сект. Отож пересічний громадянин повинен був отримати адекватні уявлення про феномен релігійності.

Поступово соціокультурний аспект став важливим елементом сучасної науково-пізнавальної діяльності, котра залежить від соціальних позицій дослідників, структури суспільства та від ціннісних орієнтацій, що поділяються такою спільнотою. У ВНЗ до навчальних планів починають включати релігієзнавство – дисципліну, яка аналізує передумови та форми релігійності й визнає схильність до релігії органічною рисою людини, умовою її цілісності (або духовності як підстави цілісності). Однак згадана дисципліна покликана лише формувати уявлення та орієнтації особистості у релігійній тематиці та збагачувати знаннями про сучасні світові релігії і культури. Така постановка питання не суперечить ані світському характеру освіти, закладеному в законах пострадянських країн, ані принципу відокремлення церкви від держави, що також присутній у конституціях колишніх республік СРСР. Наприклад, в Україні «церква і релігійні організації відокремлені від держави, школа – від церкви, а жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова» (стаття 35 Конституції України). А відповідно до Закону «Про освіту» від 23 травня 1991 року «науковий, світський характер освіти» є одним із основних принципів освіти в нашій країні (стаття 6). Те само стосується і сусідньої Білорусі: Закон Республіки

Білорусь «Про освіту» від 29 жовтня 1991 року визначає світський характер освіти. «В організаціях системи освіти (далі – заклади освіти) не допускається створення та діяльності політичних партій, інших громадських об'єднань, котрі переслідують політичні цілі, а також створення й анонімної чи іншої діяльності релігійних організацій, що суперечить законодавству. Заклади освіти в питаннях виховної діяльності на підставі письмових заяв законних представників дітей (самих повнолітніх, які навчаються) у позанавчальний час можуть взаємодіяти із зареєстрованими релігійними організаціями з урахуванням їх впливу на формування духовних, культурних і державних традицій білоруського народу. Порядком, умови, зміст і форми такої взаємодії визначаються Урядом Республіки Білорусь за погодженням із Президентом Республіки Білорусь» (стаття 1 Закону «Про освіту»).

Однак у вересні 2006 року глава Білоруської православної церкви Митрополит Мінський і Слуцький Філарет заявив на прес-конференції, що православна церква в Білорусі тісно співпрацює з державою, для чого підписано конкордат. «Це не формальна угода. Вона поступово набирає чинності, але дуже не просто, дуже важко, що цілком природно, – проте небезнадійно», – зауважив Філарет. «У нас, у Білорусі, як і в Росії, розгортається процес ніби оцерковлення світської освіти та науки шляхом улаштування богословських факультетів», – констатував митрополит, додавши, що, на жаль, білоруські чиновники не завжди йдуть назустріч церкві: так, вони заборонили називати спеціальність у Білоруському державному університеті (БДУ) богослов'ям, давши іншу назву – «Теологія».

Зазначмо, такі дії білоруської влади – не просто «поступки церкви»: це відкрите, пряме порушення державного законодавства. По-перше, Інститут теології імені Святих Кирила й Мефодія на базі БДУ – навчальний підрозділ, котрий дає богословську освіту, го-

туючи теологів і релігієзнавців, викладачів богословських, релігієзнавчих і культурологічних дисциплін. По-друге, режим роботи інституту докорінно суперечить принципу світськості освіти на території Білорусі: по суті, нонсенс, коли в університеті студенти розпочинають навчальний рік з молитви, а кожен день – з молитви. Крім того, перебуваючи під патронатом митрополита Філарета, саме існування інституту негласно надає православ'ю статусу державної релігії. А як же бути мусульманам, іудеям абощо? (За офіційними даними, у цьому ВНЗ навчаються православні, католицькі й уніатські студенти, тобто християни.)

Обґрунтовуючи діяльність інституту, один із його фахівців Григорій Довгялло каже про так звану світську теологічну освіту в Білорусі, якій іще тільки належить створити власну автентичну модель інтерпретації реальності, причому з урахуванням нинішнього розвитку культури й життя, а також історичного співвідношення конфесій на території країни. Згідно з поглядами науковця, перспективною метою «світської теологічної освіти» є корекція безрелігійної та псевдорелігійної свідомості. Виходить, суспільство потроху має визнавати православ'я як провідну релігію, а освіта повинна стати теологічною?! Адже словосполучення «світська теологічна освіта», даруйте, звучить як «гарячий холодний чай».

Ця проблематика, між іншим, стала провідною під час проведення V Міжнародної науково-практичної конференції «Релігія та суспільство: актуальні проблеми свободи свідомості», котра відбулася цьогогорічного травня в Могильовському державному університеті імені А. Кулешова. Звісно, такі обговорення привертають увагу білоруської влади до проблематики «оцерковлення» освіти в республіці. Проте, якщо Інститут теології імені Святих Кирила й Мефодія існує на базі саме БДУ, варто замислитися, кому це вигідно найперше.